SZERDAHELYI PÁL

Kemenesaljai Digitális Könyvtár
2012.10.31. 15:21

A magyar irodalom zarándokhelye Vas megyében

IRODALMI EMLÉKEK CSÖNGÉN

Ugyan ki gondolná, hogy ez a Vas megye észak-keleti szögletében, Kemenesalján, a cseri dombok tetején gubbasztó kicsi falu hihetetlenül gazdag irodalmi emlékekben? A kis település kétszáz éve eljegyezte magát a magyar irodalommal, neve belekerült az irodalomtörténetbe is.

Csöngei lelkészi szolgálatom több mint egy évtizede alatt fedeztem fel a *legrégibb helyi irodalmi emléket, amikor egyik elődöm, Szüts István költői munkásságának a nyomaira bukkantam*. Érdemesnek tartom megemlékezni róla, mivel – korának mértéke szerint – irodalmi értékű verseket és műfordításokat alkotott.

Szüts István 1786-ban született Ajkán. Tanulmányait a soproni evangélikus líceumban, majd a pozsonyi teológián végezte, 1788-ban a Somogy megyei Iharosberényben kezdte meg lelkészi szolgálatát. Hét év múlva, 1795-ben került innen Csöngére, ahol tizenkét évig szolgált; 1807-ben Téten választották meg lelkésznek.

Egészen fiatalon kezdett irodalommal foglalkozni. Még csak tizenkilenc éves, tehát teológus korában lát napvilágot első verskötete Pozsonyban, egy év múlva pedig első műfordításai jelennek meg. Ezt követte az „Erköltsi és elegyes Versek Gyűjteménye" (1791), a „Horfort és Klárika" (1809), továbbá a Sopronban kiadott „Áhitatosságra való könyv" (1800), valamint a Szombathelyen kinyomtatott „Nagyságos Kisfaludy György utolsó szava" (1802) című műve, és az 1812-ben Győrött megjelent kötete „A szép Lélek" címmel.

Verseinek és elbeszéléseinek nagyobb része műfordítás. Elsősorban kora filozófikus hajlamú német költőinek a műveiből ültetett át magyarra. Közülük többen hatással voltak Csokonai Vitéz Mihály költészetére is. Zachariae, Holty és Kleist költészetét éppen Szüts István fordításában ismerhette meg az ifjú Csokonai.

Kellő önkritikával méltatja saját munkásságát, amikor így nyilatkozik: „Tsak ugy kell nézni ezen Munkát, mint az én magánosságbéli gyakorlásimnak gyümöltsét, mikor tudniillik sokan az ő óráikat hijábavalóságokra vesztegetnék, akkor én hasznosabbnak ítéltem, ha versezéssel recreálom magamat. Ezen kívül voltak leányasszony tanítványnéim is, kik a strófákban gyönyörködvén, nem kevéssé ösztönöztek, hogy írjak nékiek verseket..."

Reggeli és esti dícséretei, műfordításai, valamint újévi és temetési énekei gyöngyszemek versei között. Méltó, hogy mi is számon tartsuk őt az irodalom csöngei Pantheonjában.

Ugy tűnik föl, abban az időben gyakori vendégek voltak a múzsák a csöngei evangélikus paplakban, a költészet múzsái után *a tudomány múzsái ihlették meg Szüts István utódját, Horváth Zsigmondot, akit a Magyar Tudományos Akadémia – munkássága elismeréséül – tagjává választott.*

Horváth Zsigmond 1782. január 20-án látta meg a napvilágot egy kemenesaljai kis faluban, Kisköcskön. Nemesi családban ringott a bölcsője. A híres soproni evangélikus líceumban végezte középiskolai tanulmányait. Kis János, akkori soproni lelkész, a későbbi nemesdömölki lelkipásztor és püspök fedezte fel tehetségét a Soproni Magyar Társaságban, ő plántálta belé az irodalom szeretetét. Tanárai támogatásával külföldi utakat tett, majd 1802. október 12-én beiratkozott a jénai egyetem teológiai fakultására, ahol többek között a hírneves filozófus, Schelling előadásait is hallgatta. De járt Erfurtban, onnan a reformáció fellegvárát, Wartburgot is felkereste. Majd Weimarban Herdert, Schillert és Goethet látogatta meg. Salzmannak, a neveléstudomány egyik megalapozójának az előadásai nagy hatással voltak rá, hazatérése után két évig nevelőnek szegődött el. 1806. január 20-án, a 24. születésnapján szentelték lelkésszé, és a csöngei (akkor csengei) gyülekezet hívta meg papjának. Itt tizennyolc évig végezte a hívek pásztorolását. Ebben az Isten háta mögötti kis faluban is tartotta a baráti kapcsolatot Kis Jánossal, atyai jótevőjével, neki köszönhető, hogy falusi magányában sem unatkozott, hanem tollat ragadott. Érdeklődési köre a teológiától a földrajztudomány felé fordult: a Kis János szerkesztésében és kiadásában megjelent „Nevezetes Utazások Tárháza" című sorozatban megírta Cook kapitány Föld körüli útját (1810), majd Mc Cartney kínai követi beszámolóját (1818), továbbá Meermann észak-európai utazásait (1819). Győrött adták ki 1813-ban „Ámerikának haszonnal mulattató esmértetése" című 306 oldalas munkáját, amelyet teljes terjedelmében a csöngei parókián alkotott.

Innen 1824-ben a Zala megyei Kővágóőrsre került, ahol Kis János nyomdokaiba lépett. Négy év múltán a zalavidéki egyházmegye jegyzői tisztségét ruházták rá, majd 1831-ben Zala vármegye táblabírája lett. Gazdag nyelvkincsre lelt Zalában, ezért felkérésre bekapcsolódott a Magyar Tájszótár munkálataiba. Az itt kifejtett tudományos munkájának elismeréséül, Kis János közbenjárására, a Tudományos Akadémia 1833. november 15-én levelező tagjai sorába fogadta. A tudós férfiú 1845. október 17-én hunyt el. Az Akadémián Toldy Ferenc tartotta felette a gyászbeszédet, amelyben a többi között kijelentette: „Az irodalomtörténet a helyen, melyet egy áldatlan korban elfoglalt, őt is javalással fogja említeni."

Megérdemli, hogy mi, a mai „áldatlan korban" emlékezzünk tudós munkásságára. Méltó lenne, ha az utókor neki is, Szüts Istvánnak is emléktáblát emelne a csöngei parókia falán.

Nem messze a parókiától, még ma is áll egy meglehetősen elhanyagolt, romos ház, amely valaha jobb napokat látott, annak idején az Andrássy-család birtokolta. *Ebben a nemesi kúriában vendégeskedett több ízben is az 1800-as évek első tizedében az író és költő Kisfaludy Károly*, aki, tudvalévőleg, kezdet-

ben festőművésznek készült, csak később lett belőle poéta, míg testvérbátyja, Sándor egész életében csak a költészetnek hódolt.

Kisfaludy Károly katolikus nemesi családban született a Győr megyei Téten 1788-ba, édesanyja életébe került a születése. 1799-től a győri bencéseknél tanul, de rossz tanulmányi eredményei miatt apja kiveszi az iskolából, s ekkor katonának szegődik. Hányatott élete során megfordul Bécsben, Olaszországban, s végül Pesten telepedik le. Teréz nevű nővére révén kerül Vas megyébe, aki Farkas Gábor nyugalmazott vönöcki kapitány felesége volt. A bohém természetű Károly gyakran meglátogatta szeretett Trézsi nővérét, aki úgyszólván egyetlen pártfogójaként nyújtott neki menedéket csendes vönöcki otthonában. Ott írta meg Vallomások című művét, dolgozta át a Tatárok Magyarországban című első szomorújátékát. Innen járt át a szomszédos Csöngére, ahol rokonai éltek. Ilyen „búfelejtő", vidám rokoni látogatásra indult 1810-ben és 1811-ben is, amikor már hónapokon keresztül ette tétlenül nővére és sógora kenyerét, élvezte vendégszeretetüket, hogy közben Csöngére átruccanva, tiszteletét tegye a rokon Andrássy-családnál. A rokoni szálakon kívül még régi barátság emléke is egymáshoz fűzte őket, mivel Andrássy Terézia apja és ő is huszártisztként szolgáltak, egyszerre hagyták ott a katonaságot, hogy a tiszti mundért felcseréljék a falusi élettel, az otthon nyugalmával. De Károly elhatározását csalódott szerelem is motiválta. Feleségül akarta ugyanis venni a teljesen vagyontalan, vönöcki Heppler Katalint, szerelmében azonban csalódott, mivel a számító lány kikosarazta. Apja pedig kitagadta őt, mivel a lány kedvéért lemondott huszártiszti rangjáról, és mivel apja szerint „bolondos házasságra készülődött".

Károlyt egyébként a Csöngén élő rokonához, Andrássy Teréziához is eszményi barátság fűzte, őt festményen is megörökítette. A náluk töltött szép napok és búfelejtő, boldog órák emlékét akarta ezzel halhatatlanná tenni. A képre dátum nélkül csak ennyit írt rá: „Kisfaludy pixit", azaz Kisfaludy festette. A festmény aztán később az evangélikus parókiára került, ugyanis nagynevű elődöm, Hutter Zsigmond Andrássy Terézia leszármazottját vette feleségül. Leányuk, Hutter Katinka, Székesfehérvárra került férjhez, gyakran járt haza Csöngére, és sokszor volt vendégem a parókián, amikor szívesen mesélt, szülei elbeszélése nyomán, a régi emlékekről. Elmesélte azt is, hogy a „paplak mesélő hangulatú vendégszobájának a mályvarózsás falán függött ez a Kisfaludy Károly festette kép, amely nagy becsben állott a családban". Katinka szerint Mária Antoinette udvarhölgyeire emlékeztetett Andrássy Terézia arcképe.

Aztán csakhamar vége szakadt a vönöcki és csöngei szép napoknak, amikor Károly nővére, Trézsi elhunyt, Kemenesaljának is búcsút kellett mondania, Pestre költözött. De nem sok időt töltött ott, mert hamarosan meghalt. A Kerepesi úti temetőben van a sírja. A sors iróniája, hogy sírját Heppler Katalin virágai borították el – a költő szerelmének végzetesen elkésett viszonzásaképpen...

Andrássy Terézia pedig csáfordi és jobaházi Tóth Ferenc cs. és kir. őrnagyhoz, csöngei földbirtokoshoz ment férjhez, az ő házasságukból született az a Tóth Róza, akibe a tizenhat éves Petőfi 1839 nyarán reménytelenül szerelmes lett. De ez már egy másik történet!

De hogyan is került az ifjú Petőfi Sándor Csöngére, milyen szálak kötötték őt ehhez a nemesi kúriához? Erről szól a következő történet!

A még csak tizenhat esztendős Petőfi otthagyta a selmeci iskolát, apja pedig kitagadta, ő akkor Székesfehérvárott élő, Mihály nevű nagybátyját kereste fel. Onnan 1839. május 6-án érkezett Asszonyfára, rokonlátogatóba, Salkovics Péter tagosító mérnök családjához.

A serdülő ifjú rövid élete talán legszebb nyarát töltötte itt. Hamarosan, a tanév végeztével hazajött a soproni evangélikus líceumban tanuló két rokon fiú is: a mezőberényi születésű Orlay Petrich Soma, a későbbi hírneves festőművész, valamint Salkovics Károly, a mérnök öccse.

Soma és Petőfi között meleg rokoni, baráti kapcsolat szövődött. Salkovics Károly viszont a csöngei Tóth Róza öccsével, a Petőfivel egyidős Józseffel barátkozott, aki gyakran átjárt hozzájuk Asszonyfára. A három fiú is gyakori vendége volt a csöngei Tóth udvarháznak. *Az első csöngei látogatásuk alkalmával ismerte meg Petőfi Tóth Rózát, aki iránt szerelemre lobbant. Élete első szerelméhez egymás után írta szerelmes verseit. Az elsőt 1839. május 29-én keltezte „Rózához".* Érzelmeit azonban nem merte bevallani a nála pár évvel idősebb leánynak, aki részéről érzelmei nem találtak viszonzásra. A szerelmes ifjú azonban szorgalmasan kereste az alkalmakat, hogy első szerelmét minél többször láthassa. Kedvéért járt át minden vasárnap a csöngei templomba, annál inkább, mert Rózáék is, Petőfi is evangélikusok voltak. Petőfinek törzshelye volt a templomban: az istentisztelet alatt mindig fent ült a karzaton, közvetlenül az orgona melletti padban bal felől, onnan figyelte, szemezte a lányt, aki a templom oldalkapuja melletti, jobbkéz felőli, faráccsal díszített nemesi padban, szemlesütve ült szüleivel, csak lopva vetett pillantást a karzaton ülő ifjakra, köztük Petőfire is.

De hogy Petőfi nem csak Rózát nézte egész idő alatt a templomban, hanem *a lelkész igehirdetéseire is figyelt, annak bizonysága az a latin nyelvű írás, amelyet Petőfi a padjának könyöklő támlájára vésett rá játékezűleg a bicskájával: „Spes confisa Deo nunquam recedit." (Az Istenben bízó reménység sohasem szégyenít meg.)*

Az akkori lelkész, Kapcsándy István, aki 1825. április 18-tól 1843. február 5-én bekövetkezett haláláig gondozta a csöngei híveket, idézte gyakran ezt a mondatot latinul a prédikációiban, ez ragadta meg Petőfi figyelmét is. A bevésés ma is elég jól olvasható a csöngei templom karzatán.

Egyébként Róza édesapja, csáfordi és jobaházi Tóth Ferenc nyugalmazott huszárőrnagy és földbirtokos volt akkoriban a csöngei evangélikus eklézsia felügyelője, inspektora, azaz a lelkész oldalán annak világi elnöke, aki nem jó szemmel nézte Petőfinek Róza iránti vonzódását és versirogatását, egyáltalán lánya körül való sündörgését. Ezt amúgy kapitányosan tudtára is adta a Rábaközben tagosító Salkovicsnak, az meg a feleségének írt szigorú hangú levelet, hogy Somát és Károlyt – a tanév úgyis közeledvén – küldje vissza Sopronba, Sándornak meg adjon pár forintot, menjen, ahová akar, belőle úgysem lesz egyéb komédiásnál. Salkovicsné ezt a levelet felbontva a zongorára tette, ahol Petőfi megtalálta, elolvasta. Bánatát elpanaszolta Somának is. Sándornak tehát mennie kellett. A két rokon fiúval együtt mehetett Sopronba lovaskocsival. Ő is tovább tanulhatott volna a líceumban, de a tanulás helyett inkább a katonaságot választotta. Elkeseredésében beállott a 48. gya-

logezredbe katonának, szívében a csöngei első szerelem rózsás emlékeivel, a csalódás, a viszonzatlan szerelem minden keserűségével. Róza aztán két év múlva, 1841. november 23-án férjhez ment egy ezer holdas földesúrhoz, Móritz Ferenchez.

Sajnos sem Kisfaludy Károly, sem Petőfi Sándor csöngei tartózkodásának emlékét nem örökíti meg emléktábla a kúria falán, csak Petőfi emlékét őrzi három emléktábla, három szobor és egy emlékszoba Ostffyasszonyfán. A diófából faragott Antal Károly alkotása, a bronz kompozíciót Simon Ferenc, a gipszszobrot Kisfaludy Strobl Zsigmond készítette. Meg kell említenem, hogy egyik hívem, Balogh Béla őrzött apai-nagyapai örökségként egy széket, amelyen a családi hagyomány szerint Petőfi szokott ülni a Tóth-kúriában. Később ajándékozás révén került a Balogh család tulajdonába. Amikor a hetvenes években berendezték a Petőfi-emlékszobát Ostffyasszonyfán, közbenjárásomra Balogh Béla odaajándékozta ezt a Petőfi-széket az emlékszobának.

Mintegy nyolcvan évi tétlenség után a múzsák ismét visszatértek Csöngére, amikor egy csodagyerek, Weöres Sándor személyében – ahogy Bónyi Adorján írta a Pesti Hírlap vezércikkében – újabb „csillag" tűnt fel a magyar költészet egén, legelőbb is Csöngén, „Cina" bölcsőhelyén.

Weöres Sándor 1913. június 22-én született Szombathelyen, mégis Csöngét tekintette szűkebb hazájának, mivel itt, szülei otthonában töltötte gyermekéveit és ifjúkorát. Bár úgy emlékezik róla például Kosztolányi Dezsőhöz és Babits Mihályhoz írott leveleiben, hogy Csönge „sánta idők zsákjában felejtett kis vasi falu", meg egy „elátalkodott szarkafészek", ahol nem lehet mást csinálni, mint csak „falhoz verni az időt". Mégis Csöngéhez élete végéig szoros szálakkal kötődött, bármerre sodorta az élet, sohasem szakadt el e tájtól.

Gyakran hazajár Csöngére, barátai, költőtársai is rendszeresen meglátogatják. Szombathelyről kijár hozzá Pável Ágoston, Bárdosi Németh János és sok más irodalmár. Pécsről Várkonyi Nándor jön el hozzá, de sűrűn megfordul itt a bakonytamási papfiú, az író Tatay Sándor, Pestről meg Berda József. 1934-ben vendége volt a magyar népzene fejedelme, Kodály Zoltán is.

1989. január 22-én halt meg Budapesten, 76 éves korában. Gyászjelentését felesége adta ki a következő szavakkal: „Weöres Sándor hazatért. Engedjük el Isten nevében! Károlyi Amy."

Mégsem térhetett haza, bár sokszor kifejezte a kívánságát verseiben is, engem pedig, mint a „szülőföldjének papját" arra kért, hogy „kis Csöngéje" földjében én temessem majd el az ősi családi kriptába. Felesége azonban sajnos nem tartotta tiszteletben férje utolsó kívánságát, hanem Budapesten, a Farkasréti temetőben temettette el azzal az indokkal, hogy majd ő is melléje legyen temetve. Nekem, mint a költő több mint egy évtizeden át volt lelkipásztorának, erről csak a Szentírás szava jut eszembe, amikor a feltámadott Krisztus ezeket mondja Péternek: *„Bizony, bizony mondom néked, amikor ifjabb voltál, felövezted magadat, és odamentél, ahová akartál, mikor pedig megöregszel, kinyújtod kezedet, és más övez fel téged, és oda visz, ahová nem akarod." (János év. 21, 18.)*

Csöngén egyébként három házuk is volt Weöres Sándoréknak, akinek édesapja kétszáz hold földbirtokkal rendelkezett a falu határában. Legnagyobb házuk, amelyet kastélynak hívtak a falubeliek is, ma már nincs meg,

ebben nevelkedett fel a költő. Az utca felőli tíz ablakos udvarház impozáns épületként magasodott ki az apró házak között. A belül is igen tágas kúriában hat nagyméretű szoba kapott helyet. Ezt az „úrilakot" még a költő nagyapja építtette. Később ebből a hatalmas udvarházból költöztek át egy kisebb házba, melyet rokonuk, Weöres Iván emeltetett, és az ő tulajdonukba került. Ezt az udvarház megléte idején még cselédháznak használták. Az épület a község túlsó végén, a Lánka patak közelében áll, ahol már elfogynak az utak, s úgy tűnik föl, mintha itt lenne a „világ vége". Viszont bizonyos, hogy ez az idilli környezet kitűnő háttérül szolgált a tehenek legeltetéséhez – és a költő számára az álmodozáshoz, a versek születéséhez, mert itt csókolták gyakran homlokon a múzsák. A hajlék kissé beljebb épült az utcától, előtte virágos, pázsitos résszel, mögötte pedig gyümölcsfák kínálták nyáron, őszön át gazdag termésüket. Négy nagy ablak nézett az utcára, hátul hosszú tornác nyújtózkodott lustán, amelyről egyenest a rétre lehetett kilépni. Ez a ház a falu többi házaitól elkülönülve, a természet ölén vigyázta a csendet. Cina itt egészen közel érezte magához az eget, az Isten teremtette, romlatlan természetet.

Fel lehetett látni a szemközti domboldalra is, melynek a szélén állt őrt a család harmadik háza, mely – az udvari részén hosszúra elnyúlva, egymás melletti külön bejárattal – öt cselédlakásnak adott helyet. Ezt az L-alakú épületet a falu népe egyszerűen csak „piros görbe" néven titulálta. Nevét onnan vette, hogy piros cserepek borították a tetejét, s éppen L alakja miatt hívták görbének. Amikor a költő legénykévé serdült, az ifjú úr puritánul berendezett, külön „legényszobát" kapott itt, s az utcára néző lakás ablakából szép kilátás nyílt a szülői házra és az egész falura, sőt, tiszta időben még az Alpok (a Rax és Schneeberg) havas csúcsait is látni lehetett. Nos, ez a legénylakás volt az ifjú poéta dolgozószobája, ahol tökéletes csend ölelte körül, ebben az alkotó csendben születtek – főképp az éjszakák csendjében – szebbnél szebb ifjúkori versei.

Mint említettem, a három ház közül már csak az utóbbi kettő áll. A „piros görbében" sajnos ma még nincs megjelölve, hogy valaha itt is alkotott az ifjú költő. Egyébként az állami gazdaság évtizedeiben is cselédlakásoknak használták ezt az épületet, a költő lakását is. A falu szélén megmaradt épületet, mivel az úgymond „kétszáz holdas kulák" tulajdona volt, elvették. Egy darabig még megtűrték benne a költő szüleit, később azonban az állami gazdaság – nem volt rá szüksége – elárverezte, eladta. Szerencsére sikerült megakadályoznom az új lakók beköltözését, az adás-vételi szerződés felbontását, igaz, csak miniszteri intézkedéssel, mivel már akkor arra gondoltam, ezt a házat meg kell menteni irodalmi emlékház, emlékmúzeum céljaira, a költő halála után. S ezt hála Istennek sikerült is elérni, évekig tartó huzavona után.

Az évek folyamán igen leromlott az épület állaga, a tanács, anyagiak híján, nem tudta rendbehozni. Végül is az a sárvári állami gazdaság hozta rendbe ingyen, amelyik annak idején elvette, s nem volt hajlandó visszaadni, irodalmi emlékház céljára sem. A gazdaság a költő 75. születésnapjára, 1988-ban újította fel kívül-belül az épületet, ezt még megérhette „Cina", nekem is kifejezte efeletti nagy örömét. Rá fél évre, 1989 januárjában azonban elhunyt, s így már minden feltétel adott volt, hogy céljának megfelelően lehessen

használatba venni. A szűkös anyagi lehetőségek miatt azonban erre csak hét év múltán, 1995. október 8-án kerülhetett sor.

Az emlékház falán még egy emléktábla áll, amely egy világhírű zeneszerző itteni látogatásának emlékét örökíti meg. *Kodály Zoltán járt itt 1934-ben.* A látogatás regényes történetét mondom el az alábbiakban:

Weöres Sándor még csak tizenöt éves, amikor megírja az Öregek című versét, amely a Pesti Hírlap egyik vasárnapi mellékletében jelent meg 1928-ban. Kodálynak kezébe került az újság, megtetszett neki a vers, elhatározta, hogy megzenésíti. Levelet írt az ifjú költőnek, engedélyt kért tőle a megzenésítéshez és kóruselőadáshoz. Az engedély birtokában megzenésített vers ősbemutatóját Kecskeméten tartották, majd másodszorra Szombathelyen adták elő Vásárhelyi Zoltán vezényletével. A bemutatóra lejött Szombathelyre Kodály is a feleségével.

Az Öregek szombathelyi előadását követően mintegy másfél évvel, az ifjú költő meghívta „Kodály mestert" Csöngére. Meghívó levelében arra is felhívta a híres zeneszerző figyelmét, hogy Csöngén bőséges szöveg- és dallamanyag él még a nép ajkán. Kodály elfogadta a meghívást, örömmel vállalta az utat 1934-ben. Budapestről vonattal utazott Celldömölkig, ahová a költő apja, idősebb Weöres Sándor hintót küldött a neves vendég elé. Sándor is elébe ment a hintóval, és személyesen fogadta Kodályt a celli állomáson. Kodálynak a Csöngén töltött napjaira így emlékezik vissza az ifjú poéta:

„Kodály meghallgatta az akkor még élő öregembereket, öregasszonyokat, az ő fejükben és szájukon élő dallam- és szövegkincset. Magnó vagy fonográf nem volt vele. Jegyezgetett, kottázott, de így is bőséges anyagot tudott Csöngén összegyűjteni... Egyik nap jött, nálunk töltötte az éjszakát, és másik nap már ment is vissza Pestre. Hogyha hosszabb ideig maradt volna, bizonyosan még sokkal több anyag gyűlt volna össze. A falubeliek szívesen produkálják magukat, nem őrzik féltékenyen a fejükben rejlő folklórkincset. Voltak ott a kocsmában harmincan-negyvenen. Nagyrészt öregemberek, öregasszonyok, de voltak köztük fiatalabbak is. És persze nem tudták ők azt pontosan, hogy Kodály mire kíváncsi. Volt ott például olyan anya is, aki a kislányával azt produkáltatta, hogy »Éjjel az omnibusz tetején...«, amihez Kodály természetesen nagyon fanyar képet vágott, de azért udvariasan végighallgatta..."

Még egy olyan régi emlékhely is áll Csöngén, amelyről meg kell itt emlékeznem. Aki Csöngére látogat, nem kerülheti el. Ugyan nem valaha-volt költőről, íróról van szó, hanem egy olyan tárgyi emlékről, amely *ma is él, pedig több mint kétszáz esztendős!*

Vas megye legöregebb akácfáját találjuk Csöngén! Ott áll az evangélikus templom udvarában, szemközt az Istenháza oldalsó bejáratával, a templom és paplak között félúton. Vigyázza több mint két évszázada az oda betérőket, onnan kijövőket, tavasztól őszig árnyékot adva az alatta beszélgetőknek.

De nemcsak matuzsálemi kora teszi híressé, hanem származása is. Ugyanis a híres szarvasi evangélikus pap, Tessedik Sámuel nevéhez és munkásságához fűződik az eredete, aki azzal szerzett magának országos hírnevet, hogy meghonosította az Alföldön az akácot, hogy megkösse vele a homokot. De hogyan került ez az akác Csöngére?

A csöngei szájhagyomány és a régi egyházi protocollumok tanúsága szerint

a csöngei evangélikus eklézsia akkori papja, Dótzy Pál, aki évente, az egyetemes egyházi közgyűlések alkalmával Pest-Budán rendszeresen találkozott Tessedikkel, egyik éven kért és kapott tőle őt fiatal akác facsemetét, amelyeket a templomépítés évében, 1784-ben, annak emlékére ültettek el. Négyet a faluba, egyet a templomudvarban. Közülük azonban négy már rég elszáradt, – akárcsak az a „testvére", az a szarvasi akác, melyet Tessedik szobra mellé ültettek volt –, de *ennek az ötödik, hatalmas fának néhány ága még ma is él, évről évre kivirágzik itt, a templomkertben.*

A helyi hagyomány azt tartja, ennek az a titka, hogy a templom oltára alatt egy bővizű forrás található a mélyben, melynek egyik vastag ere táplálja ezt a vén fát.

A kivénhedt akác mellett – lehulló magvaiból, természetes szaporodás útján – kinőtt már a „szépunoka" is, az öreg akáctól származó fiatal csemete. Alig néhány éve a fa zöld hajtásaiból is szaporítottak dugványozással egypárat. A kísérlet jól sikerült, a csemeték azóta is szépen fejlődnek.

Vas megye legvénebb akácfája sok vihart megélt életében, s nem csupán árnyat adott az alatta pihenni vágyóknak, hanem egy ideig még templom gyanánt is szolgált hatalmas lombkoronájával. Amikor ugyanis 1818. július 18-án a templom egy nagy zivatarban villámcsapástól kigyulladt és leégett, az új templom felépüléséig ennek az akácnak a lombsátra alatt tartották a „szabadtéri" istentiszteleteket.

De magát a fát is többször érte villámcsapás, vastag ágait viharok tépázták meg, és ezek nyomai ma is látszanak. A fa átvészelte mindezt és él! A törzse pedig olyan vastag, hogy három felnőtt ember tudja csak átkarolni; a közepén látható oduban, a fa belsejében siklófészek található. A hetvenes években még kis siklókat láttam ki-be csúszni-mászni a fészekből, az odú nyílásán keresztül.

A vén akác irodalmi emlékfának is nevezhető, mert koronája alatt állt minden vasárnap, istentisztelet előtt és után, 1839 nyarán az ifjú Petőfi Sándor. Ennek az akácnak a lombjai alatt hűselt az 1808–1811 körüli években a rokonlátogatóba érkező Kisfaludy Károly is. Alig néhány évtizede pedig alatta járt az „idevalósi" Weöres Sándor, aki a fa szomszédságában ma is álló, evangélikus elemi népiskola padjában tanulta a betűvetést, és az akáccal szemközti templomba járt vasárnapról vasárnapra istentiszteletre úgyis, mint iskolás gyerek, de úgyis, mint egyházához hű evangélikus, lévén apja a helybeli gyülekezet felügyelője, azaz világi elnöke. Fénykép őrzi emlékét annak a látogatásának is, amikor alig néhány évvel halála előtt, 1972 tavaszán keresett fel engem feleségével, Károlyi Amyval, Bata Imre társaságában, és kérésére az öreg akácfa alatt örökítettük meg ittjártát.

De a vén akác lombjai alatt hűseltek vendégei is, mint Tatay Sándor, Pável Ágoston, Várkonyi Nándor, Berda József, Simon István és Bárdosi Németh János. A csöngei akácot a szombathelyi Savaria Múzeum 1970-ben védetté nyilvánította. Sajnos nem jelzi tábla a védettséget.

Ha az emlékházból kilépve a Rába utcán elhagyjuk a falut, *a falun kívül, a Lánka patak partján újabb emlékhelyet találunk,* amelyet a költő születésének nyolcvanadik évfordulójára létesítettek. Annak emlékére, hogy gyakran időzött itt gyerekkorában, és felnőtt fejjel is szívesen sétált ki ide, ahol számtalan versre ihlette ez a tipikus vasi táj. Azon a helyen, ahol a patak-

parton megpihenni szokott, *emlékpadot állítottak, melléje pedig facsemetét ültettek*. Az emlékpadnak azóta lába kelt, valaki már meggyalázta a költő emlékét.

Lélekben és gondolatban tartsunk fenn egy sírhelyet a csöngei temetőben Weöres Sándor számára! „Csak a teste" pihen Budapesten, a Farkasréti temetőben, de a lelke, a szelleme itt él tovább Csöngén – meg tisztelői, barátai, az irodalom szerelmeseinek, a honismeret áldozatos munkásainak a szívében!

Csönge hát elfoglalta helyét a magyar irodalom történetében, s ez azt a kötelezettséget rója reá, hogy megőrizze valamennyi nagy fiának és idelátogatott neves vendégeinek az emlékét, és szíves szeretettel fogadja mindazokat, akik ezt az irodalmi zarándokhelyet, a magyar irodalom csöngei pantheonját felkeresik.